

СТАНОВИЩЕ

от д-р Сийка Костадинова Ковачева,
доцент в катедра Приложна и институционална социология,
Философско-исторически факултет, ПУ „П. Хилендарски“

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен 'доктор'
в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки;
професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата

Автор: Петя Борисова Климентова

Тема: Всекидневно гражданство в сферата на труда в съвременното българско общество (след присъединяването на България към Европейския съюз)

Научен ръководител: проф. д-р Светла Колева, секция „Общество на знанието: наука, образование и иновации“, Институт по философия и социология при БАН

1. Общо представяне на процедурата и докторанта

Процедурата за защита на дисертационния труд на тема „Всекидневно гражданство в сферата на труда в съвременното българско общество (след присъединяването на България към Европейския съюз)“ за придобиване на образователната и научна степен ‘доктор’ по област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки; професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата, с автор Петя Борисова Климентова - редовен докторант към секция „Общество на знанието: наука, образование и иновации“, с научен ръководител проф. д-р Светла Колева е открита със Заповед РД 09.18/04.012021 на Директора на ИФС. Със същата заповед аз съм определена за член на научното жури. Дисертационният труд е обсъден и насочен за защита на семинар в секция „Общество на знанието: наука, образование и иновации“, проведен на 2 декември 2020 г.

Петя Борисова Климентова, автор на дисертационния труд, има магистърска степен по полска филология, получена през 2011 г., от Софийски университет „Свети Климент Охридски“, Факултет по славянска филология. Петя Климентова е била редовен докторант в секцията „Общество на знанието: наука, образование и иновации“ към Институт по философия и социология в периода 1 февруари 2015 г. – 31 януари 2019 г. (три години

редовен докторант и една година удължаване). Докторантът полага успешно необходимите изпити от образователната и научната програма и получава 366 кредита, което е повече от изискуемото по Правилника за дейността на ЦО-БАН. Придобива опит от участие в изследователски проект “Повишаване качеството на образованието и на научните изследвания в областта на бизнес–инженерството за изграждане на икономика, основана на знанието (иновациите) и финансите”, договор № BG051PO001-3.3.06-0053/13.08.2013, и получава първа награда за доклад, изнесен на Националната докторантска конференция по социология през март 2017 г. За процедурата Петя Климентова е представила пълен комплект материали, които са добре оформени и отговарят на Правилника за дейността на ЦО-БАН.

2. Актуалност на тематиката

Темата на дисертационния труд е много актуална, особено в сегашната критична ситуация, свързана с пандемията COVID 19 и опитите за нейната регулация, и произтичащите от това изострящи се икономически проблеми и политически напрежения в българското общество. Опитът за пресичане на изследователските полета на участието в труда и участието в публичния живот е своевременен и от гледна точка на развитието на социалните изследвания към разширяване на техния обхват и интердисциплинарност. Избраната тема е плодотворна за постигането, както на научни резултати, така и на приложен ефект от анализа.

3. Познаване на проблема

Дисертационният труд показва познание на основните концепции и методологически подходи към двете научни области поотделно и демонстрира сполучлив подбор на теоретико-методологическите подходи към анализа на тяхното съчетаване в българската действителност. В годините на своето обучение в секцията „Общество на знанието: наука, образование и иновации“ към Института по философия и социология докторантът е натрупал необходимите знания и умения за адресиране към значими социални проблеми, като се ориентира самостоятелно в богатата академична литература по проблема. Прави впечатление подробното изложение на резултати от емпирични изследвания, както в областта на труда и трудовите отношения, така и на гражданското общество в България след 1989 г.

4. Методика на изследването

Изследователската методика, използвана в дисертацията, представлява съчетаване на голям набор от методи към конкретен изследователски обекти: от използване на официални статистически данни, през анкетно допитване до работодатели и служители, проучване на различни типове документи, медиен анализ и полу-структурирани експертни интервюта.

Работата би спечелила по-голяма дълбочина от приложение на метода на наблюдението, особено включеното наблюдение, за улавянето на нови форми на гражданско участие в труда. Дефинирането на изследователския проблем, цел и задачи демонстрира развити изследователски умения. Това особено силно проличава при определянето на ограниченията на проучването от докторанта и техните основания. Следва да отбележим, че ограничението да се изследват само формите на гражданско участие извън синдикатите не дава достатъчно основание да се твърди, че в България съществува "постсиндикална ситуация", тъй като в големите частни фирми и държавни организации синдикатите съществуват и са основна форма на защита на трудовите интереси на служителите. Самият докторант дава пример за сдружаване/синдикализъм и сред самонаетите.

Като цяло, методиката на изследването е достатъчно богата и умело използвана, за да отговори на поставените изследователски цел и задачи и формулираните изследователски въпроси.

5. Характеристика и оценка на дисертационния труд и приносите

Дисертационният труд е с общ обем от 186 страници и включва увод, три части, заключение, библиография и шест приложения. Приносите, формулирани от докторанта, коректно отразяват значимите резултати от изследването. Дисертацията отговаря изцяло на формалните изисквания.

Уводът и първата част на текста представляват описание на познавателната и социалната ситуация в България по изследваната тематика. Представени са значими социални тенденции в развитието на трудовите отношения и гражданското общество, въз основа на данни от проведени социологически изследвания след 1989 г. Предоставени са и статистически данни, предимно за равнището на безработица в страната, докато няма достатъчно данни за структурата на икономиката по икономически сектори в подкрепа на определението на ситуацията в страната като пост-индустриална, както и за равнищата на заетост в атипичните форми на труд, които са важен акцент в анализа на дисертационното изследване.

Във втората част на труда авторът демонстрира добро познаване на теоретичните концепции в двете области на социологията, което му дава много добра основа за анализ и формулиране на изводи. Аргументирано са представени класически и съвременни теоретични подходи към публичността, труда и гражданската активност – от Хана Арендт и Юрген Хабермас до Ейми Алън, Ивайло Дичев и Петя Кабакчиева. Сполучливо теоретичният модел на изследването на новите форми на гражданска активност в труда е ориентиран към социологията на Люк Болтански и Лоран Тевено за режимите на действие на индивидите, в съчетание с теорията за признанието на Аксел Хонет.

Третата част на дисертацията съдържа анализ на набраната емпирична информация. Петя Климентова е подбрала интересни обекти на своето изследване, които включват индивидуални актове на граждански действия (подаване на жалби, самостоятелно търсене на решения чрез допитване до специалисти, колективни действия извън институционализираните канали на мобилизация и натиск), така и колективни действия, като случаите на Сдружението на надомните работници и Синдиката на самонаетите и неформалните работници. Количествените резултати от допитването са добре аргументирани и обобщени в прегледни таблици и фигури. Представянето на качествената информация от полуструктурираните интервюта, особено от тези с експерти по трудово-правни въпроси, е премесена с дълги цитати от текста, без нужната аналитичност и критичност.

Като цяло, дисертационният труд стига до аргументирани изводи като тенденцията защитата на трудови, социални и граждански права да приема все повече алтернативни форми, които се появяват и развиват без посредничеството на традиционните синдикални организации, тезата за остаряването на трудовото законодателство спрямо новите форми на труд и за необходимостта от повишаване на правната култура на работещите за постигане на по-голяма ефективност от техните граждански действия.

6. Преценка на публикациите и личния принос на докторанта

Публикациите по темата на дисертацията са две, в български издания. Те показват формирани умения за научен анализ. Докторантът има и участия в научни конференции и в национален изследователски проект.

7. Автореферат

Авторефератът е оформен според изискванията и отразява вярно съдържанието на дисертационния труд. Представени са целта, основните задачи, хипотези и обща методика на изследването. Изложени са главните резултати и постигнатите приносни моменти.

8. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Изследването е интересно, както от научна, така и от приложна перспектива и може да се продължи. Бих препоръчала в по-нататъшното изследване, вместо структурирането на голяма част от хипотезите и анализа като дихотимии (напр. индивидуална активност *versus* колективна солидарност; нови организационни форми на колективна солидарност в труда *versus* традиционните синдикални организации; тенденции на десиндикализация *versus* спонтанни форми на протест), изследването да се насочи към разглеждане формите на гражданска активност като разположени в континуум с различна степен на формализация на структурите и действията. В синдикалните организации също се появяват нови практики, както и често индивидуалните действия търсят подкрепата на институциите, както и

невинаги са срещу тях. Полезен в това отношение може да бъде подходът на Алберт Хиршман, известен като „изход, глас и лоялност“. Приложен към действията на служители във фирмата, той открива в лоялността ролята на механизъм за взаимодействие между решението за напускане или протестните действия. Така взаимоотношението между синдикати и новите форми на протест няма да се привижда само като противопоставяне, а може да се открият форми на взаимно обогатяване на практиките за защита правата на гражданите в труда.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Със своята работа докторантът показва, че има нужните теоретични познания и формирани умения за самостоятелно провеждане на научно изследване. Дисертационният труд и приложените към него документи отговарят на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ) и Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилника за дейността на ЦО-БАН. Давам своята положителна оценка и предлагам на уважаемото Научно жури да присъди на Петя Борисова Климентова научната и образователна степен „доктор“ в професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата.

4.02.2021 г.

Изготвил становището:

Доцент д-р Сийка Ковачева